

LLANGARDAIX

TON PARE ÉS EL DULER, li paguen per guardar els animals de treball dels altres, una mica de l'un, una mica de l'altre. Animals amb diferents marques que ajunta i porta per l'herbassar que creix a les vores del riu petit, del riu gran i de la llacuna. El riu gran, aquí, té una llera més ampla, com si s'esbatanes per la terra plana, sense vergonya ni aturador, però és una amplada que només l'abasta quan hi ha grans avingudes provocades per pluges torrencials, lluny d'aquí, molt lluny, riu amunt, cap a les muntanyes. I els riberencs li ho respecten, que saben que si no ho fan el riu els arrabassarà el seu esforç el dia menys pensat. Una gran extensió de còdols de mides variades i algun que altre sorral on l'aigua s'encalma, abans de seguir el seu camí inexorable. La llacuna és endorreica, hi romanen les aigües de la plana que no tenen sortida a cap riu, són aigües salobres i somes, que amb prou feines arriben per a cobrir una persona adulta en la seva banda nord, la més profunda, on la ribera és un gran espartar a recer dels vents freds del nord i del ponent, un lloc abrusat pel sol quan arriba la canícula. Ben bé una hora i mitja de caminar per a voltar-la tota. El riu petit, en canvi, discorre encaixonat entre els conreus, més cap a ponent, amb només un terç del cabal que du el riu gran, però tant l'un com l'altre són rius de poc profit. Tots dos van a trobar-se a una hora de camí, cap al sud, allà on s'acaba l'altiplà i les aigües juntes giren

cap a llevant, defugint el desert irremeiablement assedegat que queda més al sud. És la depressió feraç del gran riu que baixa pel llevant la que rep la poquedat que li tributa el riu gran, ja espletat pels riberencs de la plana àrida d'on prové. La llacuna queda a ponent de la bisectriu de l'angle que fan en unir-se el riu gran i el riu petit i, just al seu llevant, el poble gran de la plana, on has nascut i encara vius.

És una terra feréstega aquesta, gasiva de fruits i freturosa d'aigua. Tu no ho saps això encara, mentre te la mires com ara, amb la mocarrada penjant i les galtes brutes, esperant l'arribada de la rabera que ja s'endevina pel núvol que s'aixeca a contrallum del capvespre, per la banda de dalt de la llacuna. Comences a tenir la primera consciència que ets d'aquí, d'aquesta terra, que hi pertanys d'una manera natural i difusa, sense alternativa. Ton pare carranqueja arquejat sota el voluminós sarró, amb el braç dret que, fermant amb el puny el gaiato de lledoner tot el dia, sembla formar una prolongació del seu cos cansat, fins que arriba a casa, el desa i, asseient-se, es transfigura en una companyia propícia per a tu, que perceps la seva olor com un acolliment. Abans no, abans va per feina, la seva rutina d'arribada al poble no té espera ni distracció, per això te'l mires amb els ulls vius i et somriu amb esforç, sense que esmerceu paraules. Quan ell i els animals han passat, corres a dir-li a la mare que ja ha entrat al poble i aleshores ella sap el que cal fer per a tenir-li tot a punt. Així és el teu viure de marrec de cinc anys mal comptats, perquè els teus no paren esment en els aniversaris, que són coses a les quals no donen a penes importància. Mesuren l'edat dels fills pel capteniment que mantenen i pel compromís del qual es mostren capaços, no pas pels anys i mesos que han transcorregut des que van ser lliurats a aquest món inclement. Celebrar els anys són només foteses de gent més folgada, que els de casa teva no han pogut mai desatendre les necessitats més peremptòries per a parar-s'hi a pensar.

La casa on viviu és a la sortida del poble, per l'altra banda d'on arriba el pare amb la rècula. Una casa vella que

té al darrere un pati espaiós de terra batuda, compartit amb altres dues cases. Està envoltat de paret de tàpia que s'erosiona amb el sol i la pluja, amb alguns trams que ja han perdut completament la verticalitat. Hi ha una filera horitzontal de lloses a mitja alçada i una altra filera al capdamunt, amb grossos còdols al damunt per a evitar que el fred vent de ponent se les emporti quan bufa de valent. A recer d'aquestes lloses, la tàpia gairebé manté el gruix original, però més avall, remullada per la pluja que s'hi escorre i furgada pel vent, s'ha anat aprimant i s'hi han fet concavitats. Impossibile d'adobassar per a qui no té temps ni mitjans, per a qui necessita totes les hores del dia per a procurar la subsistència dels seus. Hi tanquen alguns animals en gàbies atrotinades, sota uns coberts precaris de teules escapçades i mal cuites. Els nens hi jugueu i els gossos s'hi endormisquen quan no els fan anar a guardar el bestiar.

És de l'àvia aquesta casa que, mort l'avi, queda ella. Ton pare, segons el costum, n'hauria de ser l'hereu, que és el gran, però va marxar de casa de ben jove, a guanyar-se el pa fent de mosso al poble que hi ha a una hora de camí, remuntant el riu petit. Un dia va anar a festes a un altre poble, que és encara a una altra hora des d'allà, pel secà, cap a ponent, on no hi ha rius sinó més vent i més pols. Allà va conèixer ta mare, filla d'un llogaret de quatre cases endinsat i distant en la plana, òrfena de mare, que als vuit anys havia entrat a fer de minyona en una casa de senyors de corbata i camisa planxada, d'aquells que no han treballat mai ni pensen que els escaigui de fer-ho, sinó que el que els pertoca és manar. Mai s'hi va estar de grat, ni el dia en què hi va arribar ni cap altre fins que en va marxar. Mala és de sotmetre la mare, que tu, a la teva manera, ja ho has llucat això i et dona seguretat. La mare és una dona dura per fora i tendra per dins, per als seus.

Casem-nos i així marxés d'aquella casa, va! Ep, que si em caso, no serà per marxar d'allà o per altra cosa que no sigui

que em ve de gust casar-me, que ho sàpigues! Però et ve de gust, oi? Digues! Però jo no tinc res, eh, que ben just em tenen a despesa en aquesta casa. A despesa!? Sí, què passa!? Que potser et creus que tinc un tupí ple de diners estalviats!? No, no, i ara! Jo no en faig cabal d'això, la veritat... Però bé deus haver pensat de què, de com i on viurem, no? Això vol dir que sí! Això vol dir que sí, eh? Tu, digues, què has pensat... Podem anar al meu poble, allà tindrem lloc a casa meva, vull dir... a casa de la meva família. I la feina!? Ja trobaré feina o treballaré a casa, el que sigui. I la feina d'aquí? Aquí hi faig de mosso i em tracten bé, però no te'n pots pas venir a dormir amb mi a la pallera, ens cal una casa, no? Sí, és clar, una casa... Jo, jo tinc uns diners. La veritat és que tinc uns diners, no gaires, una mica. Me'ls va donar mon pare quan ja sabia que es moriria. Em va fer venir a avisar a la casa dels senyors. Els quatre pams de terra que tenia els deixava als meus dos germans, que tampoc no en poden viure, pobres, i a mi... Són teus aquests diners, guarda'ls. Sí, els guardaré que, per a mi, és el que em queda dels meus pares. No ploris, va. No, si no ploro. I plorava, amb l'orgull retenint el plor, però plorava.

I es van casar aquí en aquest poble gran, on ella no havia estat mai. Es van presentar un bon dia tots dos dient que anaven a casar-se, que ell s'havia acomiadat d'on feia de mosso i ella d'on feia de minyona; a ell li van donar unes estrenes i tot d'auguris, mentre que a ella només un comiat eixut, després de servir-los i satisfer-los durant deu anys.

Home, així, de prompte... Va dir son pare d'ell, el teu avi. I què aporta ella a aquest matrimoni?, va inquirir sa mare, la teva àvia. Us he portat una part del meu sou tot aquest temps que he estat treballant a fora, tot i que soc el gran. Ni mon germà ni ma germana, que va marxar de casa, mai us han donat res, oi? Però el petit treballa a casa, diu son pare. Sí, perquè, pels pocs anys que tenia, vaig veure més adient que fos jo el que anés un temps a buscar un sou a fora. Home, és que venir així a casar-se i no portar ni un

dot!? Però es van casar i de seguida es va quedar prenyada de la gran, i anava a collir esparceta, a recercar i moltes altres feines, que ella no és persona de saber estar-se quieta un moment, eh, menut!

Així i tot, aquells sogres, els teus avis, no s'estaven de retreure-li a la mare que ella havia arribat allà de franc. Fins que un dia, tafanejant-li les seves coses, van trobar que tenia una maleta petita tancada amb clau i els va faltar temps per a inquirir-li el perquè de tenir secrets en aquella casa si, tot plegat, hi havia arribat com hi havia arribat. En aquella maleta hi tinc el que em va deixar mon pare abans de morir, és meu i ningú no n'ha de fer res, i ja n'hi ha prou! No hi va haver més paraules aquell dia, però remugaven d'allò tantes vegades com podien, retraient-li la manca de franquesa. Sabien que, per força, allà hi devia tenir diners o cosa semblant de valor. I va arribar el dia en què el sogre va morir i, després, a la sogra encara li recava més, ja que es veia com a mestressa única d'aquella casa.

El pare va aconseguir la dula, que tenia fama de saber tractar els animals, i tampoc no era feina mal pagada. Mentrestant, son germà petit, home sorrut i gasiu, treballava la poca terra de casa, no sortia ni gastava, ni tampoc buscava cap feina a fora. S'anava fent gran i mai no anava a cap festa ni ballava, ni cap dona li passava per la vora. Van anar naixent ta germana i ton germà, els dos grans. Que tu ara tens un record difús d'ella, que quan vas néixer tenia ja set anys i et va cuidar i amanyagar tant com va poder, fins que cap als deu anys va marxar de casa per anar a fer de minyona a una població gran d'algun lloc de la província, fins que els senyors van marxar a viure a la capital, i se la van endur a ella. Mai més no tornarà a viure amb vosaltres. Te'n queda un record molt difús ara, que ja fa dos anys que se'n va anar, però de seguida us va encoblar el gran i tu. Jugueu al pati i, quan ell se'n va a fer de les seves pels carrers i pel terme, tu vas darrere d'ell i dels altres, com un més, encara que us separen quatre anys.

Tu no ho saps encara, però la vostra estrella, la dels teus, és anar per aquesta comarca plana i polsosa, d'un poble a l'altre, cercant la feina menys dolenta, que de bones no n'hi ha. Però, d'això, tu encara no t'en fas cabals. Aquest és el poble més gran dels voltants, però no menys miserios que els altres. Hi ha botigues, però fan falta diners per a comprar-hi. I també unes quantes famílies amb un posició folgada i set o vuit que se'n pot dir riques, però a la gran majoria els cal bregar de valent per a viure.

Segons com, amb qualsevol excusa, potser perquè la mare us fa un encàrrec, aneu cap a la vora del riu o de la llacuna, a dur-li alguna cosa a algú o bé a demanar-l'hi. Si la mare no us constreny, us demoreu fent una i mil coses, amb ton germà gran o amb algun altre del veïnat. Tot t'encurioseix, animals, plantes o persones. A veure què passa, si això o si allò. Sou tots prou agosarats, però tu, déu-n'hi-doret! Per què passa allò o bé això? Ets curiós, tot ho vols saber o, si més no, relacionar-ho amb altri. Una séquia ressegueix el riu, que diuen que ve d'un assut, de més amunt. Les terres que queden entre aquesta séquia i la llera són un bullir de vida. Un comunal en què gairebé tothom conrea quatre pams de terra, on fan un cultiu de subsistència. Però, fesols no, que les aigües del riu són massa salobres i això fa que creixin desnerits i morin abans d'arribar a ser de profit. Més lluny del poble, encara al regadiu, hi ha qui mena més terra d'aquesta, fent-hi créixer alfals, blat de moro o remolatxes per als animals. També hi ha arbres fruiters pels marges, figueres, pomeres, magraners, presseguers... A la canalla us agrada d'anar a agafar fruita al descuit, i de vegades arriba que algú us escridassa o que us empaïta, o en altres ocasions només us riuen la gosadia i us adverteixen que aquella fruita és encara verda. I vosaltres, testarruts que no, que ja la trobeu prou bona. N'heu tret més d'un mal de ventre d'aquest entossudiment. Són coses que heu d'aprendre mentre creixeu.

Ara, has tornat de portar-li el dinar al pare, que romanía amb els animals a la vora sud de la llacuna, i sents bordar al pati de la casa, tot enfurismat, un dels gossos. Hi has anat tot sol, que ton germà gran ja va marxar fa poc de casa. Fets els deu anys, ha hagut d'anar a guardar bestiar a un altre poble. Sí, i aquest què!? Jo he de marxar a treballar i ell es queda, no!? I tu te l'has escoltat compungit, amb la tristesa de separar-te'n, sense ser encara conscient que el que t'adreça és un retret, un que romandrà en ell com un estigma. Et porta quatre anys, però des que tu vas començar a campar-la fora de casa, anàveu sempre de tronc. Saps que hi ha l'altra, la gran, que te'n porta set, però tu ja no recordes que es va ocupar de tu fins al dia en què va marxar, i només ho saps perquè t'ho diuen. D'ella, és com si romangués en la casa i en els pares una presència intangible, espectral. Només se'n sap que està bé, que és alimentada i té aixopluc, no gran cosa més. Qui sap si el gran acabarà tenint també per a vosaltres aquesta existència diluïda. D'ell, però, tu te'n recordes i se't fa com una mancança persistent i estranya, gairebé dolorosa. Ja n'has fet set i has començat a aprendre el coratge. Potser t'ho ha desfermat el saber-te el fill gran en la casa i que el petit, el que va al darrere teu, amb prou feines en té tres.

Tant i tant crida l'animal que baixes a veure què li passa. Veus que s'enfronta a un llangardaix grosset al qual té arraconat contra la paret d'argila. El rèptil està fora de si i, en una escomesa del gos, li mossega el musell i se li agafa amb les dents. El gos es plany d'un dolor intens i, quan se'n desprèn, es desentén de la presa, que corre a parapetar-se de nou al peu de la paret. Però tu esperones el gos perquè torni a buscar-lo, i acabi per matar-lo d'una mossada, quan el rèptil ja està del tot exhaust. Acabada la baralla, veient esventrat aquell animalet que tan coratjosament s'ha defensat, et penedeixes d'haver incitat el gos, que ara se't mira, com si et preguntés què més ha de fer. Així i tot, resulta que, en aquests temps, de vegades, a casa us mengeu algun d'aquells llangardaixos. Els espella la mare i els fa a la graella, com

si fos un tall de carn. Diuen que fan gust de peix, però tu encara no n'has tastat mai de peix. Hi ha dies en què no es pot menysprear res per tal de fer passar la gana.

Amb l'àvia, hi ha cada cop més morros i males cares. Tu i els germans, no, però tampoc rebeu cap gran escalf d'ella, ja que se us mira més com a fills d'aquella nouvinguda que com a part del seu llinatge, carn de la seva carn. No te n'adones, però la teva mare i la seva sogra ja gairebé no es parlen. Una vol manar i l'altra no vol mai més ser manada; d'ençà que va marxar d'allà on feia de minyona, mai més. Es va casar per a ser tot el pobre que es veiés obligada a ser, però mai més veure's sotmesa ni humiliada. Ton pare és fora tot el dia amb la dula, però, quan torna al vespre, saluda amb cortesia distant a sa mare i es deixa cuidar per la seva dona. Bon vespre, mare. Bon vespre, xiquet. Es treu les avarques i es posa les espadenyes, després es mig desvesteix i s'arromanga per anar a la vora del pou a esbandir-se. L'aigua freda a la cara no el treu de la realitat aclaparadora que la mare i la seva dona no se suporten. Ja cap de les dues li ho va a explicar, ni li cal escoltar cap memorial de retrets i rancúnies per adonar-se que això no millorarà. Ell és el gran, que hauria de ser l'hereu d'aquesta casa i de quatre pams de terra, no gran cosa. Però és fluix de caràcter i no té el coratge d'imposar un bon tracte. A més, hi ha son germà que, callat i tancat com un ou, viu a la casa i conrea la terra, la poca terra, i de vegades, ara sí, se'n va a fer algun jornal. És ja gran, tots dos germans es porten dotze anys, una diferència que tampoc fa avinent el tracte directe i franc. La mare, poc o molt, amanyaga el petit, potser per a detractar la jove del fill gran. Quan vivia el seu home, el teu avi, es contenia, però ara, la seva voluntat de domini i control, no té aturador.

Assegut el pare a la cadira baixa de boga, vora el foc a terra de la cuina, sense la camisa, la mare li fa fregues mentre ell ho pren sense a penes doldre's, però de sobte li surt un rampell que és estrany en ell. Ni una bona pell no

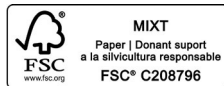
tinc, collons! Ni una pell! Per a mi, ets el millor del món, xiquet... Hauríem de marxar, diu ell. On? Tornar al poble d'abans. Ja saps que allà em coneixen i m'han vingut a dir si voldria anar-hi a portar la dula i tu, allà, podries fer sogueta i altres coses, que tot ajuda. Allà, quan és temps que no et porten els animals, és perquè els fan treballar i hi ha molta feina a jornal o a guardar ramats. Com tu vulguis, que a mi ja m'estarà bé, diu tot passant al davant seu, mirant-lo a la cara, mentre ell li passa la mà dreta per les lumbar i, amb la galta contra el seu ventre, tanca els ulls, com un venciment. No hi tornarà a fer de mosso allà, tal com n'havia fet abans de casar-se, tots dos ho saben, que no és només la pell, sinó també una malura que li adoloreix tot el cos i li impedeix de fer els esforços que caldria fer a pagès. Portar animals és més suportable, que és feina que vol més astúcia i amanyac que no pas força, i acabarà guanyant, si fa o no fa, com aquí.

El pare va estar de mosso en aquell poble i el coneixen, tot i que fa catorze anys que van casar-se i van venir a viure aquí, a la casa dels teus avis. Allà guarden bon record d'ell, de la seva bonhomia i la bona mà que té amb les bèsties, per a conduir-les i per a saber què els passa.

© del text: Isidre Marías Benito, 2026
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2026
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: abril de 2026
ISBN: 978-84-1303-702-8
DL: L 150-2026
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

« imprès a **lleida** »

Paper certificat pel Forest Stewardship Council®

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.